

BOWIEM (1594) *cn i pt*

bowiem (1571), **bowim** (23); bowim *RejRozm, BudNT*; bowiem : bowim *PatKaz III* (10 : 1), *HistJóz* (9 : 1), *RejJóz* (21 : 4), *RejKup* (15 : 3), *GliczKsiąż* (1 : 1), *LubPs* (79 : 1), *BielKron* (64 : 3), *LeopPrzep* (1 : 1), *ModrzBaz* (8 : 3), *Phil* (54 : 3).

o jasne; -ém (126), -em (16); -ém *OrzQuin* (9), *SienLekAndr*, *BiałKat*, *KochTr* (2), *KochDz*, *KochPam*, *PudłFr*, *GórnTroas*, *KochCzJan*, *KochFrag* (3), *OrzJan* (34), *WyprPl* (2), *SarnStat* (3), *GosłCast* (8); -em *OpecŻyw* (2), *KochFr*, *KochProp*, *OstrEpit* (2); -ém : -em *KochPs* (5 : 4), *KochPhaen* (3 : 1), *KochPieś* (2 : 1), *KochWr* (1 : 1), *JanNKar* (33 : 2), *SiebRozmyśl* (14 : 1).

Sł stp, Cn notuje, Linde XVI w.

I. Spójnik (1583) :

1. *Spaja wypowiedzenia wskazując na zachodzący między nimi stosunek przyczynowy; enim Mącz, Modrz, Vulg, Cn; quia Vulg, PolAnt, Cn; quippe, quoniam Vulg, Cn; nam PolAnt Cn; etenim Modrz, Cn; quidem, Vulg (1570) :*

a. Zdanie przyczynowe w postpozycji (1307) : *PowUrb +3v* (2); Oni cię tam doprowadzą/ Bowiem drogę dobrze wiedzą. *BierEz Hv* (31); *OpecŻyw* 36v (2); *PatKaz I* 16; *PatKaz II* 45v (6); *PatKaz III* 116v; á ia cyebye tam będę żywił bo wiem yełtze pięć lat maią przidz głodnych *HistJóz D4v* (10); Weyzrzy na modlitwę, bom sie vpokorzył barzo/ wybaw mie od przelladuiących mie/ Bowiem vmocnieni ľą nademną. *TarDuch Ev* (3); albo theż iedno ľamy prochy ľtharwzi ie wpuľć w nos trochę/ bowiem przidzie ľtąd kichanie/ ktorym wiele wilkoľci z noľa wywiedzie *FalZioľ I* 75d (94); gdigo pytali przecż by y on pod ie^o panowaniem niechciaľ być, kthoryżby mu wielim więcey czci przydaľ, odpowiedziaľ, Bowiem on niľkie powyľľza. *BielŻyw* 5 (16); *BielŻyw Glab nlb* 11 (6); Y owľzem ľpanie zbytnie ľzkodzi czľowiewu/ przyczina tego bowiem czľafu ľpania ogien przyrodzony ľilnieyľzy iest y barziey trawi pokarm *GlabGad Lv*; Czemu pirwľze ľny poľpolicie ľtraľzliwľze bywaią niż poľlednie. Odpo. Bowiem na przodku powľtawaią z pokarmu w żoľądku dymy mocne, ktore wielkie czynią zamieľzanie w mozgu á tak one podobienľtwa rzeczy mieľzaią sie też tak y owak *GlabGad L5* (286); Tho wľzytko ľą plotki, bowiem tam nie ľlychano o żadnych Gryphach *MiechGlab nlb* 9 (29); *BierRozm* 24; *KľosAlg A3* (12); *March*³ V6; *WróľŻoľt Bv* (20); *WróľŻoľtGlab A2*; Y będą też odemnie ták vdręczeni áż muľľą vpáľć przed nogi moie/ bowiemes ty dodaľ ľercá mnie *RejPs* 26 (29); *LibLeg* 11/10; *RejRozpr D* (3); *RejJóz G3* (22); *RejRozm* 402; Lieć mi sie zda yż ten z Bogem Maľo wradzie bywa bo wiem Leb ľľaliony a pľocha twarz Muľy ten być zły goľpodarz *RejKup t4v* (13); *HistAl E6v* (16); *MrowPieś A4v*; *BielKom D6v* (4); *GliczKsiąż D3v*; Gdyż to wiemy iż nádeń nie máľz nie lepľzego/ Bowim ná wiew wiekow trwa miľofierdzie iego *LubPs Y4v* (63); *GroicPorzRej C3v*; *SeklPieś* 31; Bo wierz mi żebyś zówżdy rad z nią rozmowy miaľ, Bowiem tám iest ľkim mowić *RejWiz* 68 (45); *Leop Matth* 5/12 (10); *KochZuz A4* (2); *RejFig Eev* (4); CI sie Striyimi Kľiążetom y krolom dzyáľaią/ Bowiem Orľa bez gľowy/ zá herb z dawná máię. *RejZwierz* 68 (42); *BibRadz Ex* 23/15 (8); Bądż chwaľa Pánu Bogu Izraěľskiemu/ bowim chwalebnie wielmożny iest *BielKron* 31 (57); *KwiatKsiąż C3* (2); *Mącz* 154b; Latwie bywa z wody wiátr/ bo wilgotné ľą oboie: trudno ogień z wody bywa/ bowiem ľpóľecznoľci nie máię z ľobą żadnéy *OrzQuin P2* (9); *Prot A3v* (4); *ProtStoj Ev*; *SienLek* 2v (3); *SienLekAndr a3*; *RejAp* 29v; *HistRzym* 105; Nie dáyże sie od tego nikomu odwodzić/

Bowiembyć to ná potym fnadź mułiáło fzkodzić. *RejPos* 156v (4); *RejPosWiecz*³ 96v (3); *BiałKat* 21; *BielSat* C2v (2); *GrzegŚm* 4; *HistLan* 74 (3); *KuczbKat* 60 (3); Kto fład fpádnie dłuęo ięczy/ Bowiem tu fkok nie záięczy. *RejZwierc* 237 (13); *RejZwiercPodw* 183; *WujJud* 145v; Nie opuľczay ftařego przyaciela/ bowiem nowy nie będzie mu rowny. *BudBib Eccli* 9/12 (2); Więtfzym głofem wołaycye/ mowi/ Bogá fwego/ Bowiem teraz podobno robi co inľzego. *HistHel* C (5); *MycPrz* I B2v; *WierKróc* A2v; *StryjWjaz* A2v; *CzechRozm* 194 (4); Bárzo fie w nim kocháli y zá páná fobie/ Iuźby pewnie obráli/ bowiem tego godzyen *PaprPan* Fv (6); *ModrzBaz* 121 (2); *StryjKron* 617 (2); *CzechEp* 51; *NiemObr* 63 (4); *KlonŻal* Dv; Czarni ládagdzie/ y biali pádaia. Ták iezni/ iáko pieľzy/ krom roznice. Bowiem Krolewfkie obie miłofnice Ognifte miećac ná przemiány ftrzały/ W zupełnych zbroiach przeciw fobie ftały. *KochSz* B3v; *BielSjem* 32; *KochPam* 84; *KochPieś* 12 (2); IZ ia ledá co piľzę/ cóż to tobie wádzi? Lecz nie dźiw: bowiem fkrzętni wfzytko gánia rádźi. *PudlFr* [2]; przetoż nam czuć kazał/ obzarftwá zákazał/ bowiem nie wie człowiek/ w ktory śmierć przydźie wiek. *ArtKanc* A10 (23); *BielRozm* 19; *KochProp* 10; *GrochKal* 7; *Phil* B4; A ty o méy vprzeymości/ Y niewątp o ftateczności: Bowiem póki duch wemnie/ Nie maľz ieno fługę zemnie. *KochFrag* 27 (3); *OstrEpit* A2; *WyprPl* A4v (2); *KolakCath* A4v (3); *KolakSzczęśl* C3v (2); A gdy wypuści owce fwe/ idźie przed nimi: á owce idą zá nim/ bowiem znáia głos iego. *WujNT Ioann* 10/4 (4); *SarnStat* 1294; *SiebRozmyśl* K4 (4); *SkarKaz* 118a; czyścieś wczyniła/ Y ześ mi tę na pámięć kraľę przytoczyła. Bowiemech iuź prze rádość wfzytko opuściła *PaxLiz* D2 (2); *SkarKazSej* 690a; Lecz trzeba fkromnie: Bowiem rzecz fkwapliwa Częfto fzkodliwa. *KlonFlis* E (4); *SapEpit* B3v (2); Nie ftoy próżno: podź robić do winnice Pánfkiey. Bowiem ná próżnowanie iefli fię ták vdaľz: Wiedz iż iuź ferce twoie opánował Iudaľz. *KlonWor* 45 (15); *ZbylPrzyg* ktv (2); *SzarzRyt* B2(3); *KochPhaen* 9 (3). *Poľczenia:*

»bowiem oto« (4): A teraz nyebo obyáwi fprawyedliwość yego/ Bowiem oto on ľam fędzyą yeľt frogim káźdeęo. *LubPs* N3 (3); *Rozráduy* fie corko Syonfka/ bowiem oto Krol twoy idzye do ciebie *RejPos* 1.

»bowiem więc«: Y zwiedli fobie byli w tym niemáło ludzi/ Bowiem więc czárt nadobnie ták fwoiemi ľudzi *RejWiz* 182.

»dlatego ... bowiem«: A dlatego [ideo] złoľtnicy nie powľtaną wdzien ľadny/ ani teź grzeľznicy powľtaną w radzie fprawiedliwych. Bowiem [quoniam] zna pan bog drogę fprawiedliwych ale droga złoľtnikow zaginie. *WróbŻoľt* 1/6.

»przeto ... bowiem« (2): *BielŻyw* 117; A prze to ia Tatarzy fwięthym Donem zowa, bowiem od niey niemáłe pożywienie, z rib/ miadow/ y owoczow maią. *MiechGlab* 25.

»a tak ... bowiem«: á ták to iefť wielki błáď/ wiemy bowiem co obiecano drzewu niepożytecznemu/ ktore owocu nie czyni *ReszPrz* 57.

W pozycji enklitycznej (234): Ty floua fluzą pannye maryey Rzczona bouyem ľad nyeprozny ale wfzelkyey ľalky pelny *PatKaz III* 115v (6); *HistAl* C; *GliczKsiąź* L7v; *KrowObr* 202v; Zydowie nie máia fie przechwáľc ż obrzezánia Abráhámowi dánego/ y z inľfych zakonu ftařego wczynkow. Abráhám bowiem przes wiářę przed obrzezánim był wfprawiedliwionym od Bogá. *Leop Rom* 4/arg (6); *BielKron* 80 (3); *GrzegRóżn* C; Queso, quid hoc est? aut quid agunt? mihi enim tenebrae sunt, Mnie bowiem ciemności ľa/ to yeľt nic nie rozumiem. *Mącz* 445d; *LeovPrzep* C4v (2);

GórnDworz P7; *RejPos* 35; Y daćci ktemu dofyć doczeńney możności/ Ktorac tak przypadała dla twoiey godności. REy bowiem iako mówią ty sam w Polźcze wodziłz *RejZwierc* A4v; *WujJud* 109v (2); *WujJudConf* 196v; *RejPosRozpr* cv (3); *RejPosWstaw* [143²]v (4); Zkąd też yto imię Szkoła dano/ iakoby vproznienie: Dáie bowiem Szkoła tym ktorzi iey służą wolność od nakładow y żołnierfkich/ y wżytkich inżych powinności. *ModrzBaz* 128v (2); *KochOdpr* A4; Iako łalkawy oćiec synów lituie/ Ták równie swoich wiernych łlug pan żáluie: Czynu bowiem nálezego samże świadomy/ Y pomni/ żechmy ziemiá/ y cién znikomy. *KochPs* 154 (7); *KochTr* 5 (2); *SkarŻyw* 396; Lecż nie trzebá o tym łzyrłżego dowodu/ iáwna to bowiem rzecz *NiemObr* 71 (49); *KochFr* 68; *KlonŻal* Cv; *ReszPrz* 57 (6); *ArtKanc* E5v (4); *KochWr* 27; nie thylko dobrymi ludźmi takowi nie mogą być zwáni/ ále też *ab omni caetu hominum exturbandi funt*, nie thylko bowiem łami łobie łzkodzą/ ále też y te s ktorymi towarzyłstwo wioda/ nieiákim iádem łzkárádości zárażáia/ *Corrumpunt enim bonos mores colloquia praua*. *Phil* M (31); *GórnTroas* 62; *KochCzJan* A2v; *OrzJan* 34 (20); *OstrEpit* A3v; *KolakCath* B4v; Boyćie łię Pána Bogá bliŕko bowiem iełt *KolakSzczęł* B3 (6); *WujNT* 2.Cor 9/2 (8); *WysKaz* 29 (3); Z tego mieyłcá bacżę ia, że tę Orthogrąphią pan Kochánowłki dawno piłal: mówiąc bowiem zemną máło co przed łmierciá swoiá ináczéy mi o tym, a/ powiádał *JanNKar* E (29); *SiebRozmył* F3 (8); *PowodPr* 74 (4); *SkarKaz* 3v *przedm*; Ale czemu ia [żonę] zowiełz łwoiem złem?. (-) Zła bowiem, Swiegotliwa, bęđliwa, połtáwna, rołprołżna. *CiekPotr* A3v (2); *GosłCast* 34 (5); *KlonWor* 30; *ZbyłPrzyg* A2v; *SzarzRyt* C3; *KochPhaen* 1. Cf »a tak ... bowiem«.

α. Z dodatkowym odcieniem ekspresywnym: *wszak, przecież* (39) : Iełliby złołci zachowawał panie, Panie ktołz tedy łtrzyma. Bowiem vciebic [!] miłofierdzie iełt/ á dla zakonu twe^o odzierzałem cie panie. *TarDuch* D8v (2); Alexander rzekł y iakoż to może kto komu żywota przedłużyć, bowiem nie iełt żaden godny aby wiecznie żyw był *BielŻyw* 160; *RejJóz* B3; *RejKup* s5v; *RejWiz* 152v (2); *RejFig* Bb3v; A iakoż ia tu mam być bez wielkiego bolu. Bowiem s tymi łpráwami was y łiebie łtráćę/ Napiękniefzym klenotem łławá to zápláćę. *RejZwierc* 34v; *RejPos* 178; A częgożci zá żywota twego w they łzedziwołci twey nie bęđzie dołtawáło? bowiem záłię náđzieiá to włzytko w tobie iako mocnym przywileiem vpewni y zápieczętuie/ iż iuż [...] bęđziełz záwżdy chodził w bełpieczney náđziei/ iż cie tho nigdy nie minie coć iełt w obietnicách Páńłkich dano. *RejZwierc* 128; *CzechRozm* 130v; *ArtKanc* H16 (2); *KlonWor* 52.

Połączenie: »bowiem też«: Powiedz mu miły Tales co ty w tym rozumiełz/ Bowiem też o tych rzeczách lepiej mowić vmiełz. *RejWiz* 133.

W pozycji enklitycznej (23): pożytecznieyby było Rzeczypołpolitey/ kiedyby z łkárbu [postowie] nic niebráli. Iako bowiem wielka łummá pieniędzy ná nie wychodźi? *ModrzBaz* 94; Ná ktorym wiara ludźi Chriłtyáńłkich fundowána/ y duchem Bożym zmocniona/ nigdy łzkodliwie łzwánkowác áni vpáść może. Wiedzą bowiem takowi włzyłcy/ komu vwierzyli/ y vłaią pewnie iż poháńbieni nie bęđą. *NiemObr* 67 (9); *KochWr* 27; *Phil* O2; iakoby ón zá máłą prácá té tak wielkie łpory zniełć áłbo niechciał/ áłbo więc niedbał: wiemy bowiem włzyłcy żeby mógl. *OrzJan* 131 (7); *WujNT* 793 *marg*; cóż téż po punktćie miałzym? Gdźie łie bowiem literá która czym znáczy, znáczy łie *ad differentiam* drugiéy iéy podobnéy. *JanNKar* E2 (2); *GosłCast* 5.

β. *Wprowadza zastrzeżenia z odcieniem stosunku przeciwstawnego: a przecież, zaś (6)* : Dłon łyzoka á głęboka dobrze, znamionuje długi żywot, á zwłazcza iestli palce dobrze ku łobie przyftaią kiedy ie zcifnie. Bowiem palcze odstawaiące od siebie znamionuią człowieka lekkiego plotkę, nieftatek y lichotę. *GlabGad* P2; Gdyż nam do miłey cnoty bárzo ciálna drogá/ Ktora iedno tá lámá prowadzi do Bogá. Tá ponuro nie chodzi/ pátrzy w niebo zázwdy/ A tą iedno nadobnie ozdobi fie kázdy. Bowiem oná niecnotá gościniec wtárlá/ Szyroko do łwych dworow y wrotá otwárlá. A práwie iáko z gory k niey fie kołá toczą/ Ale fie im popádác niź przez prog przelkoczą. *RejWiz* 89 (2); CIkowfcy nie proftacy/ y zá młodu byli/ Pewnie fie nie zá piecem v cielát ćwiczýli. Bowiem ná Páńfkim dworze/ á w Rycerfkiey łpráwie/ Ták zázwdy od młodości ielzczę rofli práwie. *RejZwierz* 58; *ArtKanc* S16v.

W pozycji enklitycznej (1): Przetofz owi zdádzą fie nie być od lekkomyślności wolni/ ktorzy łobie bárziew fthrátę pieniędzy ważą/ niź przyiacielá/ poniewáz *nulla possessio praeciosior potest esse vero bonoque amico*. Dzieie fie to bowiem wiele kroć/ iż kto fie ná przyiacielá dobrze iego łpraw y chęci ku łobie nie łprobowawłzy łpufzcza/ że w nádziei łwey omylon bywa. *Phil* H3.

γ. *W znaczeniu 'inaczej' wprowadza zdanie wyrażające następstwo niewypełnienia tego, o czym mówi się w zdaniu poprzednim (2)* : A dlá tego dowamy tobie znác/ áby żadnym obyczáiem przeciw nam gwałtownie nie iezdził/ bowiem by fie thobie wiele przeciwności mogło przydáć *HistAl* H3.
Połączenie:

»bowiem inaczej«: Podleyłzą żonę póymi/ ták ia rádżę tobie/ Bowiém ináčżey równi niebędziecie łobie. *KochDz* 108.

b. *Zdanie przyczynowe w antepozycji (niekiedy też pozostaje w związku przyczynowym z wypowiedzeniem poprzedzającym) (7)* :

Połączenia: »bowiem ... (a) przeto« (5): *PatKaz III* 105; Bowiem był Alexender Dyogenefowi od łłoncza załłonił, á przetogo proflł by mu thego nie odeymował częgo dáć niemogł. *BielŻyw* 71; bowiem yelly ofłyedzye Thurek Budzin barfo czyefzko włchem panom Chrzefczyanskym bedzie, przetho dobrze abi przed czálsem wżitczy sobie społem dopomagaly. *LibLeg* 11/13; IEphthe osmy Sędzya zydowski/ roskázował zydom łżeść lat/ bowiem po śmierci Yáir vdáli fie Izráelitowie ná wżelákie złości y báłwochwálftwá. Przeto ie Pan Bog dáł w ręce ich nieprzyiaciołom *BielKron* 51; Mars, Sol, Venus, Mercurius, Luna, Ab illis nomina dierum vulgus Ethnico more vocat, Bowiem ye pogáńftwo zá bogi chwaliłó/ á przeto kázdemu łwóy dzień z ofobná przipiłáli. *Mqcz* 302d.

»bowiem ... a tak« (3): A zbieraią tę mannę w Indijey y w grecijey/ bowiem przylipa okołó zioł á thak ią zbierają iakoby miód *FalZioł III* 4e; *RejPs* 156v.

c. *Zdanie przyczynowe wtrącone (16)* : *GlabGad* A5; A gdy go dobyć nie mogli (bowiem fie tam nie małó Polakow zamknionych duże bronilo) nicz nie zyłkawłzy odiechali. *MiechGlab* 8 (4); *RejKup* z4v; wcieklł do miáftá Etruská ze trzemi łyny (bowiem łtámtąd rodem był po mácierzy) gdzye tám s płáčżem powiedał łwoię przygodę *BielKron* 104v (9); *SarnUzn* Hv.

W pozycji enklitycznej (4): Nikomu/ álbo raczýy wżytkim/ łwoie księgi Dáię: by kto nie mniémał (łtrach to bowiem tęgi) Ze zá to trzeba co dáć wżyfcy dármo miéyćie *KochPieś kt*; *Phil* G2; Ale *fatum* niefczęste [...] rzemiełniká tego/ co té rzeczy odpráwowác miał/ [...] márniew/ bez wżelákiéy

przyczyny/ nie bez żalu y szkody (o takiego bowiem drugiego trudno) nagle pułhacznym postrzałem z świata wzięło *SarnStat* 1315; *PowodPr* 85.

α. *Wprowadza składnik wypowiedzenia w funkcji okolicznika przyczyny (2)* : Ale iak skoro Adama stworzył, tudzież dałmu towarzyszkę, [...] z rzeczy subtelniejszy stworzoną, bowiem z kości białej, gdyż mąż wlepion iest z ziemi grubej. *GlabGad* A2v; ta mowa/ o obiecánym Meliáfzu Iezufie Chrístufie/ dawno była v Bogá: bowiem iestczce ná samym początku stworzenia národu ludzkiego. *CzechRozm* 25.

A. *W związku wypowiedzeń luźno nawiązanych wprowadza wypowiedzenie uzasadniające, wyjaśniające, uzupełniające treść poprzedniego (240)* : *BierEz* F3 (5); *FalZioł* V 30v; Ale którzy są przodkowie nasz około te° gadka iest. Bowiem mnodzi ludzie á zwłazcza gminu polpolitego tak sie domniają, iakoby otec abo matka którzy nas na świat wypuścili byli prawi przodkowie nasz. *BielŻywGlab nlb* 8; *GlabGad* A7 (7); wtargnąwszy Thatarzy w Ruską ziemię Kijow [...] gruntownie zburzyli bowiem w Kijowie brony mieczkie/ thakież y wieże mocno zbudowane miały dachy pozłoczone/ tamże też mieszkał Metropolit á nawyśły biskup Ruski *MiechGlab* 5 (4); *KłosAlg* Av (3); *WróbŻółt* 88/36; *WróbŻółtGlab* A2v; Abowiem to wiemy/ iż on iest nawyśły krol nádewśsemi krolmi/ y pan nádewśsemi pány á on záłożył fundámenty gruntow wślytkiej ziemi/ y okręgu świata y wyłokóci wślech gor są wopieczce iego. Bowiem y frogóć wślytká morfka/ iest wpośluffeńftwie iego/ y fuchoć ziemi iest wporuczeńftwie tegoż *RejPs* 140v (22); *RejJóz* B6v (2); *RejKup* m2v (2); *LubPs* T6 (14); Boć iest dáleka rozność mądrość od náuki Bo kázda s tych z ołobná miewa swoie sztuki Bowiem gdy do mądrości náuka przypádnie/ Sláchetne przyrodzenie wiele rzeczy zgádnie. *RejWiz* 80 (34); *Leop Gal* 1/13 (4); *RejFig* Cc7; A tych mnie więcej trzeba/ co z Boskimi dáry/ Y což mnie po zacności/ kiedy w niey przywáry. Bowiem cnotá kázdego/ Inádnie vbogáci/ Bo bez niey/ nawięty Pan/ Inádnie wślytko ftráci. *RejZwierz* 20 (9); *BielKron* 217v (3); *KwiatKsiąż* B2v; *Prot* A4v; *SienLek* 33v; Kto nie iest zemną przeciwko mnye iest/ á ktho nie zgromadza polpołu zemną/ then rośprařza. Bowiem gdy duch nieczyłty wynidzye s człowyeká/ iuż chodzi po mieyfczach fuchych szukáiąc odpoczynienia/ á gdy nie naydzye/ mowi *RejPos* 77 (3); *HistLan* A2v; *RejZwierc* 120v (2); *WujJudConf* 16 (2); Podnośisz mię ná wiátr y wozisz mię (ná nim/) y wycádziłes ze mnie siłę. Bowiem do śmierci kařelzmi się wroćić/ y do domu zgromádenia kázdego żywego. *BudBib Iob* 30/23; *HistHel* A; *StryjWjaz* Av; *CzechRozm* 251; *SkarJedn* 376 (2); *KochPs* 65; *StryjKron* 16 (2); *NiemObr* 65 (2); czuymy, á bądźmy gotowi/ á tak nas świat nie włowi. Bowiem do nas tak mowi PAN/ fwym słowem, ciągnąc k sobie sam/ bymy beśpieczni nie byli/ nie wiedząc o żadney chwili. Ktory do nas przyśle swego/ śmierć pošlá bárzo frogiego *ArtKanc* S16v (5); *BielRozm* 19; *GrochKal* 13; *Phil* D3; *KolakCath* A4; *WujNT Matth* 3/3; *PaxLiz* D4v; Wilk bierze potáiemnie á liřká się łaśi: Ryś cynkowátá siersćią swoię zdráde kraśi: A Lew gwałtem wydziara, co vgoni trzyma, I řzpek z kości wyśyfa, krew z ciáła wyřyza. Bowiem takich Iudařzow są cztery národy, Choćia nie wślyscy máią płomieniste brody. *KlonWor* **5 (2). *Połączenia*:

»bowiem i«: tylko sama śmierć cnotę á stałóć cirpliwości Diogenesowi odieła, iakož Valer. w księgach czwartich piřze) Bowiem y Alexander wielki iey przemoc nie mógl *BielŻyw* 71.

»bowiem też«: A tho do nich nawiętsza iż pány miłuią/ Buławą wy bieraią/ sząblą koronuią. Bowiem też tám nie może być iedno pan frogi/ Ná ten narod rofkolźny/ ná ten klenot drogi. *RejZwierc* 242v.

»zaprawdę bowiem«: nie przyśzedłem rozwiązać/ ále wypełnić [zakon]. Zaprawdę bowiem powiadam wam: Aż przeminie niebo y ziemiá/ iedno iotá ábo iedná kreská nie odmieni się w zakonie/ aż się wżytko sftanie. *WujNT Matth* 5/19.

W pozycji enklitycznej (84): *PatKaz III* 134v (3); W wielkim był Alexander wćifnieniu y smętku y wżytek załtęp iego/ nie tak łami dla łiebie iáko dla bydłá y inych zwierząt kthore ginęły/ miał bowiem Alexander Słoniow tyfiąc ktorzy złoto iego nofili/ [...] iezdnych trzy kroć łto tyfiąc *HistAl* H4v; *Diar* 84; *Leop Sap* 18/6 (3); *SienLek* I4; A w tey to náuce Apóstołłkiey powiada Łukałz ł. kołcioł trwał ábo łtátecznie łtał. Nie dofyc bowiem iełt łłucháć náuki Ewányeliey ł. *RejPosWstaw* [143³]v (2); *BudBib* I c5 (2); przypomniéć tu iaśniuczki znak takiego głupłtwa/ z one^o zacnego mężá przypłfkow Erálmá Roterodamskiego. Ten bowim gdy miał Nowy Tełtament na Łácinłki ięzyk przekładać/ tedy się był naprzod ná rozmaíte łtare księgi łpofołił na Greckie y ná Łácinłkie *BudNT* b5; *ModrzBaz* 121 (5); *SkarJedn* 270; *KochPs* 17; *SkarŻyw* 59; Ieden iełt połpolity powłzechny/ w przepowiadáni Ewánieliey. Ewánielią bowiem łzczyrze/ y prawdziwie opowiadáć nic innego nie iełt/ iedno káiącym się grzechow łwoich/ á wierzącym w páná Chriłtułá/ ołwiádczáć z łáłki BOżey odpulzczenie grzechow *NiemObr* 38 (14); łtáteczność łwá [...] niezáchwianą ku Oyczyźnie okazał. Nieiáki bowiem Dyomedontes Krolá Xerxelá przyiaciel zá prołbą iego chcąc Epáminondełá *pecunia corrumpi*, przyśzedł z wielkołcią złotá do Thebanow Miáłtá *Phil* F2 (20); *OrzJan* 15 (7); *KołakSzczęł* Cv; A bowiem w czym drugiego łądźilz/ w tym łámego łiebie potępiáłz: Bo toż czynilz co poładzałz. Wiemy bowiem (*marg*) A wiemy G. (-) iż łąd Boży iełt wedle prawdy przeciwko tym ktorzy tákowe rzeczy dziáłaią. *WujNT Rom* 2/2 (9); *JanNKar* A2v (4); *SarnStat* 1305; Cóż to łpráwił pan móy? Albo z kąd to przyłżło? że mátká Páná mégo/ Przyłżłá do mnie? Z głólu bowiem twégo/ Skoro zágrzmiał w włzach mych/ dziecię od rádołci Ledwie że niewyłkoczy/ z moich łtárych kołci. *SiebRozmył* F3v (3); *PowodPr* 57; *GosłCast* 7 (2).

2. Wprowadza wypowiedzenia lub składniki wyjaśniające: a mianowicie; enim *Modrz* (13) :

a. *Wypowiedzenia* (11) : *KłosAlg* Av; Vwázayże to tedy napilniey/ gdzye go łzukáć máłz. Bowiem go nigdziey rychley nie poznáłz áni naydźielz/ iedno w łwiętych łłowiech iego/ á w nieomyłnych obietnicach iego. *RejPos* 169 (2); *StryjKron* 1; Táka łmiercią był karan on Mártáhułz: Bowiem Nie trzebá Kátá było (iáć ci krotko powiem) Ani wozow do tego: Lecż zá káždą nogę Záprzeżono po koniu/ gnano w rózną drogę. *KlonWor* 32.

W pozycji enklitycznej (6): Złorzeczeńłstwo rozłicżne iełth. Są bowiem przeciwko Pánu Bogu blúźniłtwa/ łą potwarzy przeciwko ludzyom *RejPosWstaw* [110³]v; zda mi się żeby było niepomáłu pożyteczne rozdáni wrzędow/ iákie był Moizelz/ zá rádą Iethronową/ vczyńil. Ten bowim łud Izráelłki niezmiernie rozmnożony/ ták iy rozdzielił/ iż dziełiáci gołpodarzo^m dał iednego Dziełiátniká *ModrzBaz* 83; *NiemObr* 135; Dołyc tedy báczna iełt onego przyiacielá Oktawiulá Augułthá Cefárzá/ imieniem Mecenałá rádá/ ktorą temu to Augułtułowi dawał ł ftrony rządzenia páńłtwa iego. Te bowiem miedzy inemi rzeczámı łłowá iego były *Phil* S3; A národzenie Chriłtułowe

tak było. Gdy (*marg*) bowiem G. (-) była poślubioną matką iego Mária Iosephowi: pirwey niżli się zefzli/ náležioná iest brzemienna *WujNT Matth 1/18 (2)*.

b. Składniki (2) : zktorich [*wilgot*] czyni się niemoc zimna, nie profto z natury wina, ale z przypadku, bowiem od zimności mozgu kthoremu wino gwałt czyni. *GlabGad Hv*; ftąd wyrozumieią kczemu się zfciąga prorocztwo Dawidowo/ bowiem ku panu Chriftułowi. *WróbŻółtGlab A3v*.

II. Partykuła wzmacniająca: zaprawdę [w połączeniach ze spójnikami] (4) :

»dlatego bowiem«: Ináczey się obaczyć nie mogą/ ázby się cofnęli z tey obłędliwey drogi/ náftąpiwízy/ ná prawdziwą drogę páńfką/ po niey wedle opifánia fłowá BOżego chodźili y rządźili się. Dla tegoć też bowiem písmá Apoftolłkie pozostáwione są/ ábyłmy imi záfwiże/ w powinności náłzey/ y wzbudzáli/ y nápomínáli się *NiemObr 80*.

»ponieważ bowiem« (3): ktory dowod mocny/ y nieprzewycięzony iest. Ponieważ bowiem Chriftus pan vczynki czynił oycá śwego: á czynił skuteczne [...] iákoby ie bog sam czynić miał/ przez co/ okázował Bogá w łobie mięfzkáiącego *NiemObr 104*; tákowymi wywody tego nie wyda/ áby człowieká nie mieli chwalić. Ponieważ bowiem wyznawáią/ iż Iezus Chriftus *perfectus Deus, perfectus homo*, á tak chwałę Bogá/ chwałę też y człowieká. *NiemObr 117 (3)*.

*** *Bez wystarczającego kontekstu (7)* : Enim – Bowiem. *Calep 363a (5)*; *WujNT 24 przedm [2 r.]*.

Cf BOJEM, BOWIEMCI

AK